

Класичний університет як культурне середовище особистості

Вирішальну роль у реалізації завдань модернізації системи освіти на сучасному етапі відіграє процес удосконалення підготовки студентів, основні орієнтири якого забезпечуються впровадження гуманістичних пріоритетів, актуалізацією національно-культурних підходів, втіленням принципу культуровідповідності, природовідповідності навчання, досягненням оптимального балансу між пізнавальною, оцінювальною, творчою сферами навчальної діяльності молодого покоління. Усе це зумовлює необхідність актуалізації цілого комплексу питань, які стосуються змісту й організаційної структури навчально-виховного процесу в університеті.

Проблемі університетів як інституту суспільства, який розвиває не тільки освіту, а й науку, усвітньо-відомі наукові школи, питання культури та демократії, міжнародні зв'язки, присвячені роботи таких загально-відомих дослідників, як Ю. Габермас [3], К. Ясперс [6], Дж. Ньюмен [4]. Серед вітчизняних дослідників проблемою університетів, у тому числі класичних, займався І. Є. Тарапов. Його робота «Інтелектуальна праця, наука і освіта. Криза в Україні» висвітлює особливості розвитку класичної та професійної освіти України, але головну увагу дослідник звернув на необхідність розвитку якісної університетської освіти, а також наголосив на активній державній підтримці освіти в правовій та економічній сферах [5]. Однак вищевказані наукові праці мають узагальнюючий характер, їх автори не ставили перед собою завдання розкрити конкретні особливості розвитку класичних університетів України.

Новизна нашого дослідження полягає в тому, що висвітлені особливості класичного університету як культурного середовища студентства та переваги перед іншими вищими навчальними закладами.

Мета статті – визначити сутність поняття «класичний університет», його особливості та переваги.

У наш час університети – не тільки спеціальні установи, що призначені для навчання. Це важлива складова частина культури суспільства, цілісний соціокультурний образ. Акумулюючи та транслюючи наукові знання епохи як культурного досягнення, університети є особливим культурним простором, що включає величезні потенційні можливості «культурної освіти» особистості в широкому розумінні, залучаючи її не тільки до наукових знань та практичних вмінь, але й до культури стосунків, взаємодії, поведінки, вчинку. Представляючи собою особливу динамічну систему, вони представляють різні форми та рівні відношень.

Класики ідеї університету В. Гумбольдт, Ф. Шелінг, Ф. Шлейєрмахер, Ю. Хабермас особливо підкреслювали виховну функцію університету як взірця національного виховання та моральної культури нації. Особливо плідною була думка щодо культуруотворюючої міці науки, її духовно-морального потенціалу, взаємозв'язку розуму і моральності, адже вчити – означає «вчити добру». Університетська освіта (навчання, виховання) повинна сприяти розкриттю внутрішніх сил особистості, формуванню її культурного образу як унікального явища у Всесвіті, здатного завдяки розумному мисленню до творчості, до морально-прекрасних вчинків [2, с. 84].

Важливе місце у цьому питанні посідають класичні університети.

Реалізація положень Болонської декларації потребує формування масштабної національної стратегії науково-технічного розвитку, системи стратегічного планування у підготовці кадрів в умовах нарощування людством знань, поширення закономірностей інформаційного суспільства.

У цих умовах класичні університети України мають виконати свою важливу місію перед суспільством і бути в авангарді процесів реформування освіти, відповідаючи на виклики глобалізації.

Класичні університети є основою сучасного інституту вищої освіти та форм розвитку співробітництва на євразійському освітньому просторі. Це зумовлено тим, що за всіх відмінностей і тонкощів національних державних освітніх стандартів, за всього динамізму та національних особливостей проблем вищої школи залишається незмінним статус класичного університету, його призначення і зміст його діяльності в системі вищої освіти кожної країни.

Класичний університет – це вищий навчальний заклад, що має певні специфічні риси, особливі механізми та форми функціонування. Основоположними якісними ознаками таких навчальних закладів є, зокрема, високий, можна сказати, елітний, рівень підготовки фахівців, що базується на ґрунтовній методологічній основі, можливість набуття студентами не просто базових, а фундаментальних знань з різних галузей науки за оптимального поєднання природничих і гуманітарних навчальних дисциплін, здатність до формування і поширення вікових морально-культурних цінностей, переважання у науковій роботі частки фундаментальних, креативних досліджень [1, с. 85]. Крім того, класичний університет є основним джерелом поповнення науково-педагогічних кадрів для системи вищої освіти та виступає генератором змін у сфері організації освіти. Ці ознаки класичної університетської освіти, відповідні якості випускників дають можливість говорити про особливу роль класичних університетів не тільки в освітянській, просвітницькій сфері, а й у розбудові сучасного суспільства.

Окрім того, в такому вузі здійснюють фундаментальні та прикладні наукові дослідження, ведуть культосвітню діяльність. У цілому класичний

університет об'єднує три види суспільно значимих соціальних інститутів: науки, освіти і культури.

Престижність класичних національних університетів зберігається на високому рівні. На їхню користь свідчать фундаментальна база знань, багаторічні напрацювання в галузі науки та викладання, визнані в усьому світі наукові школи, кращі викладацькі кадри, солідна матеріально-технічна база. Водночас на вибір абітурієнта впливає і такий чинник, як знання про національні університети за кордоном і, відповідно, престижність диплома, що відчиняє двері до успішного працевлаштування. Університет – це осередок інтелектуального цвіту нації, джерело міжнародних контактів, програм обміну та грантів. Все це спонукає робити вибір на користь саме цих навчальних закладів.

Перевагами класичних університетів перед іншими типами вищих навчальних закладів, особливо у контексті нашого дослідження, є такі.

По-перше, їх забезпеченість найбільш висококваліфікованими викладачами з широким спектром спеціальностей. Це дає можливість університетам, насамперед, відкривати навчання за новими спеціальностями і напрямками, створювати умови для отримання студентами другої, додаткової, «ринково орієнтованої» спеціальності, забезпечувати інтегративність навчання. Наявність великої кількості вчених у галузі фундаментальних наук, численних всесвітньо відомих наукових шкіл сприяє полегшенню підготовки спеціалістів для наукомістких виробництв, формуванню навколо університетів технопарків, інноваційних інкубаторів, венчурних центрів тощо.

По-друге, важливою перевагою є забезпечення підготовки на найвищому інтелектуальному рівні у магістратурі, аспірантурі та докторантурі, розгорнуті системи профорієнтаційної роботи, перепідготовки та підвищення кваліфікації, тісні зв'язки з навчальними закладами усіх рівнів акредитації та найширшим спектром роботодавців, що дає змогу створити ефективну систему навчальних практик. Це стає особливо актуальним з погляду здатності реалізовувати ідеї безперервної освіти, освіти протягом усього життя.

По-третє, широта спектра підготовки фахівців у класичних університетах дає можливість якнайкраще осягнути усі проблеми підготовки спеціалістів для різних сфер діяльності та бути лідерами у реалізації освітньої функції вищої школи. Класичні університети реально виступають основним полем для відпрацювання різноманітних змін у змісті та технології освіти, насамперед посилення фундаментальної складової підготовки, активного використання у навчальному процесі результатів і технологій наукового пошуку, поглиблення міждисциплінарних знань тощо.

По-четверте, унікальність традицій, що складались десятиріччями, а то й століттями, дух демократизму і самоврядування, автономності, можливості

здійснення системної, насиченої, диверсифікованої позанавчальної діяльності роблять класичні університети осередками високої моральності, духовності, патріотизму [3].

Таким чином, класичний університет – це передовий, прогресивний навчально-освітньо-просвітницький центр, фундаментальна науково-дослідницька інституція, загальнонаціональний інтелектуальний осередок, генератор новацій і креативу, каталізатор та провідник високої культури і духовності.

На основі аналізу трьох наведених визначень і тлумачень, можна зробити висновок, що сучасний «класичний університет» – це багатопрофільний вищий навчальний заклад, який здійснює освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям вищої освіти освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра і магістра, освітньо-наукового рівня доктора філософії із широкого спектра природничих, гуманітарних та економічних напрямів науки, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового й матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність [3].

До критеріїв класичного університету додаються:

- 1) широкомасштабна підготовка кадрів через аспірантуру і докторантуру;
- 2) розвинена система перепідготовки та підвищення кваліфікації;
- 3) висока частка професорсько-викладацьких кадрів з ученими ступенями й званнями (наявність докторів наук і професорів);
- 4) становлення вищого навчального закладу (ВНЗ) як класичного університету протягом не менш ніж 20 років;
- 5) частка освітніх програм, що належать до природничо-наукових, математичних і гуманітарно-соціальних спеціальностей та напрямків, повинна становити більшу частину від інших освітньо-професійних програм, ліцензованих у ВНЗ.

«Класичні університети – і тільки вони – здатні готувати людей, які не тільки вміють щось робити, а й здатні відповідально та стратегічно думати і піклуватися про майбутнє», – підкреслює Віль Бакіров [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакіров В. С. Університети у пошуках нової стратегії / В. С. Бакіров // *Universitates*. – 2008. – С. 8–11.
2. Емельянова И. Н. Воспитательная функция университета в аспекте классической «идеи университета» / И. Н. Емельянова // *Педагогика*. – 2007. – № 3. – С. 84–89.
3. *Идея університету* / упоряд. М. Зубрицька та ін. – Львів, 2002. – С. 185–210.
4. Ньюмен Дж. Г. *Идея университета* / Дж. Г. Ньюмен. – Минск : БГУ, 2006. – 208 с.
5. Тарапов И. Е. *Интеллектуальный труд, наука и образование. Кризис в Украине* / И. Е. Тарапов. – Харьков : Тимченко, 2008. – 512 с.
6. Ясперс К. *Идея університету* / К. Ясперс // *Идея університету* / упоряд. М. Зубрицька та ін. – Львів, 2002. – 304 с.